

Covenant & Conversation

Jonathan Sacks
THE RABBI SACKS LEGACY

RABI LORD JONATHAN SACKS'IN ÖĞRETİ VE YAZILARINDAN

Ailesi'ne teşekkürlerimizle. “R. Chaim Schimmel’in Tora’sını, onunla ilk karşılaştığım zamandan beri severim. Sadece yüzeysel gerçekle değil, altta yatan daha derin gerçeğe olan bağlantısıyla da ilgilenmeye gayret eder. 60 yıldır kendisine eşlik eden olağanüstü eşi Anna’yla birlikte, aile, cemaat ve Tora sevgisine adanmış bir yaşam inşa ettiler. Ortaya koydukları örnek yaşamla beni fazlasıyla etkilemiş müstesna bir çift.” – Rabi Sacks

Şemini

Her Kuşun Eti Yenmez

Şemot kitabının ikinci yarısı ile Vayikra kitabının ilk kısmı, dikkatle yapılandırılmış bir anlatımı oluşturur. Bene Yisrael’e bir Mişkan inşa etmeleri emredilir. Bu emri yerine getirirler. Bunu, orada sunulacak olan *korban*lara dair bilgiler izler. Sonra, bu haftaki *Peraşa*’nın ilk bölümünde Koenler göreve atanırlar.

Ancak bunun ardından gelen konu hiç de bekleyeceğimiz türden değildir: yiyecek kanunları sunulmakta, yenmesine izin verilen ve verilmeyen hayvan, balık ve kuş türlerinin bir listesi verilmektedir. Bu kanunların mantığı nedir? Ve neden buraya yerleştirilmişlerdir? Mişkan’la aralarında ne bağlantı vardır?

Rabi Elie Munk büyüleyici bir önermede bulunur.¹ Bu etütlerde daha önce bahsetmiş olduğumuz gibi Mişkan, kozmosun insani bir dengiydi. Tora’nın Mişkan’ın inşasına dair anlatımında yer alan çeşitli anahtar sözcükler, Bereşit’in başındaki yaratılış anlatımında karşımıza çıkan anahtar sözcüklerle aynıdır. Talmud (Megila 10b) Mişkan’ın tamamlanmasıyla ilgili olarak “O gün, Kutsal ve Mübarek Tanrı’nın huzurunda, Gökler ve Yeryüzü’nün yaratıldığı gündeki gibi sevinç vardı” demektedir. Evren, Tanrı’nın insanlık için yapmış olduğu yuvadır. Mişkan ise insanoğullarının Tanrı için yaptıkları yuvaydı.

Rabi Munk bize, Tanrı’nın ilk insana verdiği ilk emrin bir yiyecek kanunu olduğunu

hatırlatır. “Bahçedeki herhangi bir ağaçtan yemekte serbestsin; ama iyi ve kötüyü bilme ağaçından yememelisin, çünkü ondan yediğin gün mutlaka öleceksin.” Şemini *Peraşa*’sındaki yiyecek kanunları, Adam’a verilmiş olan yasağa paraleldir. O zaman olduğu gibi, şimdi de, insan ırkının manevi tarihinde, bir yaratma eylemini takip eden yeni bir çağ, kişinin neleri yiyebileceğine ve neleri yiyemeyeceğine dair kanunlarla işaretlenmektedir.

Neden? Cinsellik konusunda nasılsa, yemek konusunda da aynıdır: Bunlar, başka yaşam formlarıyla paylaşılan en birincil aktivitelerdir. Cinsellik olmadan türlerin devamından bahsedilemez. Yiyecek olmadan birey bile hayatta kalamaz. Dolayısıyla bunlar birbirinden radikal düzeyde farklı olan kültürlerin odak noktaları olagelmişlerdir. Bir yanda yiyecek ve cinselliğin birer zevk olarak görüldüğü ve bu amaçla peşinden koşulduğu hedonist kültürler vardır. Diğer yanda cinsellikten kaçınılan ve yeme eyleminin asgari düzeyde tutulduğu münzevi kültürler vardır ve bunlar, sıkı kontrollü inzivayla öne çıkar. İlk sınıftaki kültürler bedeni vurgularken, ikinci sınıftakilerde vurgu ruhun üzerindedir. Bunlara karşılık Yahudilik, insani durumu bir bütünleştirme ve denge meselesi olarak görür. Bizler hem beden hem de ruhuz. Dolayısıyla Yahudiliğin emri, hedonist veya münzevi değil, dönüştürücü niteliktedir. Bize yeme ve cinsellik aktivitelerini kutsal kılmamız emredilmiştir. *Keduşa* yani kutsiyet

¹ *The Call of the Torah (Tora’nın Çağrısı)* cilt. 2, s. 99.

yaşamının iki kilit ögesi olan yiyecek kanunları ve aile saflığı kanunları (*nida* ve *mikve*) buradan kaynaklanır.

Ancak daha da ileri gidebiliriz. Tanah'taki, yani İbrani Kutsal Kitabı'ndaki tek Yaratılış anlatımı Bereşit 1 değildir. Başkaları da vardır. Bunlardan biri, İyov Kitabı'nın son kısımlarında yer alır. İşte yakın bir dikkati hak eden bölüm burasıdır.

İyov, acı çeken *tsadik* bir insanın başlıca örneğidir. Sahip olduğu her şeyi, görünüşte hiçbir sebep olmaksızın kaybeder İyov. Dostları ona mutlaka günah işlemiş olması gerektiğini söylerler. Yaşadığı kaderi adaletle uzlaştırabilecek tek açıklama budur. İyov ise masum olduğundan emindir ve göksel mahkemede bir duruşma talep eder. 37 *perek* boyunca sıkı bir tartışma meydana gelir ve sonra, *perek* 38'de Tanrı, İyov'a "fırtınadan" hitap eder. Tanrı hiçbir cevap sunmaz. Bunun yerine, dört *perek* boyunca Kendisine ait sorular sorar. Hiçbir cevabı olmayan retorik sorulardır bunlar:

"Yeryüzünü kurduğumda neredeydin?
... Hiç denizin kaynaklarına geldin mi,
hiç derin suların yataklarında dolaştın mı?
... Yağmurun babası var mıdır? ...
Kimin rahminden gelir buz?"

Tanrı, İyov'a yaratılışın tüm yelpazesini göstermektedir; ama bu, evren hakkında Bereşit 1-2'de anlatılanlardan çok farklı bir görüştür. Orada anlatımın merkezinde, en son yaratılan, Tanrı'nın suretinde yapılan ve kendisine, yaşayan her şeyin üzerinde egemenlik tanıyan insan yer almaktadır. İyov 38-41'de ise merkezinde insanın değil, Tanrı'nın olduğu bir evren görmekteyiz. Tanah'ta İyov, dünyayı, sözün gelişi, Tanrı'nın bakış açısından gören tek kişidir.

Özellikle çarpıcı olan, bu *perek*lerin hayvanlar âlemini ele alma şeklidir. İyov'un gördükleri, evcilleştirilmiş hayvanlar değil, muhteşem kuvvet ve güzelliğe sahip olup, insan ırkından uzakta yaşayan ve ona karşı mutlak surette kayıtsız olan vahşi, ehlileştirilemez yaratıklardır.

Sen mi verirsin ata kuvvetini veya
giydirirsin boynuna dalgalanan
yeleyi?

Sen mi sıçratırsın onu bir çekirge gibi
gururlu kişnemesiyle dehşet
saçarak?...

Senin anlayışınla mı kanatlanır şahin
kanatlarını açarak güneye?

Senin emrinle mi yükselir kartal ve
yuvasını yükseklere kurar?...

Bir *livyatam* oltayla çekebilir misin
veya dilini bir kordonla bağlayabilir
misin?

Burnundan bir ip geçirebilir misin
veya çenesini kancayla delebilir
misin?...

Toprak üzerinde bir dengi yoktur
O'nun – korkusuz yaratılmış [bir
yaratık bulamazsın].

Tüm kibirlilere yukarıdan bakar
Gururluların hepsinin üzerinde
Kral'dır O.

Tanah'ta insan merkezli olmaktan en radikal düzeyde uzak olan kısım budur. Bize insanın evrenin merkezi olmadığını ve her şeyin ölçütünün biz olmadığını anlatmaktadır. Doğanın en görkemli yönlerinden bazılarının insanın ihtiyaçlarıyla hiç ilgisi yoktur ve Tanrı'nın çeşitlilik yaratma isteğiyle her bakımdan ilgisi vardır. Bunu açık bir şekilde ifade eden az sayıdaki Yahudi düşünürden biri de Rabi Moşe ben Maymon'du:

Şu fikri, Tanah'ın öğretisine ve felsefenin sonuçlarına göre en doğru fikir olarak kabul ediyorum: Evren insan uğruna mevcut değildir; her varlık başka bir şey için değil, kendi uğruna vardır. Böylece bizler Yaratılış'a inanırız, ama var olan şeyler içinde her bir türün [bizim açımızdan] hangi amaca hizmet ettiğini araştırmamıza gerek yoktur, çünkü Tanrı'nın, evrenin tüm kısımlarını, bazılarını kendi uğurlarına, bazılarını da başka varlıkların uğruna olmak üzere Kendi iradesiyle yarattığını farz ederiz...
(*Şaşırılmışlar İçin Kılavuz, III:13*)

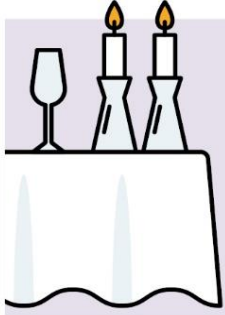
Ve yine:

Bu cismani varlıkların ebatlarının ne kadar engin ve sayılarının ne kadar büyük olduğunu düşün. Şayet tüm yeryüzü sabit yıldızlar küresinin en küçük parçasını bile teşkil etmiyorsa, insan türünün tüm bu yaratılmış şeylerle olan bağlantısı nedir ve aramızdan herhangi biri nasıl olur da tüm bunların kendisi uğruna var olduğunu ve kendi yararı için birer araçtan ibaret olduğunu varsayabilir? (*Şaşırılmışlar İçin Kılavuz, III:14*)

Aralarından birçoğu İyov 38-41’de tarif edilen yaratıklar gibi avcı hayvanlar olan belli başlı hayvan, kuş ve balık türlerine yönelik yasakta tam olarak neyin söz konusu olduğunu işte şimdi anlayabiliriz. Bunlar insan ırkının uğruna değil, kendi uğurlarına vardır. Gerek engin evren gerekse de içerdiği sayısız türle birlikte yeryüzünün ta kendisi, kendilerine ait bir bütünlüğe sahiptirler. Evet, Tufan’dan sonra Tanrı insanlara et yeme izni vermişti,

ama bu bir tür ödündü. Bir anlamda “Eğer mecbursan, öldür; ama öldürdüğün, başka insanlar değil, hayvanlar olsun” demek gibiydi.

Bene Yisrael ile yaptığı antlaşmasında, Tanrı insanlığı tarihte yeni bir sayfa açmaya davet etmektedir. Bu henüz Gan Eden değildir; cennet yeniden elde edilmiş değildir. Ama Mişkan’ın – Tanrısal Mevcudiyet için yeryüzünde simgesel bir yuva – inşasıyla birlikte yeni bir şey başlamıştır. Bunun bir işareti, Bene Yisrael’in, yemek amacıyla her yaşam formunu öldürmelerine izin verilmemesidir. Bazı türler korunmalı, özgürlüklerine dokunulmamalı, bütünlükleri bahşedilmeli, insani araç ve arzulara tabi tutulmadan kendi hallerine bırakılmalıdır. Yeni yaratılış – Mişkan – önceki yaratılış karşısında, özellikle de o yaratılıştaki vahşi, ehlileştirilmemiş yaratıklar için yeni bir saygınlığı işaretlemektedir. Evrendeki her şey insanın tüketimi için yaratılmış değildir.

Şabat Sofrası İçin Tartışma Soruları

1. Sizce Kaşerut kanunları hayatlarımızı nasıl kısıtlamaktan ziyade, takviye etmektedir?
2. Bir yandan insanları özel birer varlık olarak görüp, öte yandan diğer yaratıkların doğalarından gelen değerlerine saygı gösterme gereği arasındaki dengeyi nasıl tutturabiliriz?
3. Yemek gibi fiziksel aktivitelere düşkün hale gelmek veya onları inkâr etmektense onları “dönüştürmek” ne demektir?